Pregledni naučni rad
UDK:316.624:316.356.2-057.874
DOI:10.7251/ZND2601502M

PROBLEMI U PONAŠANJU U OSNOVNIM ŠKOLAMA: UZROCI, VASPITNE MJERE, PODRŠKA

***Dr.sc. Sanda Miloševi*ć[285]**
Pomoćnik direktora JU OŠ " Mladen Stojanović" Laktaši

Apstrakt: *Posljednjih godina broj djece s teškoćama u učenju i ponašanju značajno se povećao. Situacije u kojima učenici pokazuju remetilačko ponašanje i time ometaju školski rad i nastavu predstavljaju značajan teret za učitelje. Iako se teškoće u učenju i problemi u ponašanju u praksi različito posmatraju, tretiraju ih dvije različite discipline specijalnog obrazovanja i psiholozi ih različito klasifikuju, oni se uglavnom javljaju zajedno. Učenike s problemima u ponašanju treba pažljivo posmatrati u raznim situacijama (u učionici, maloj grupi, tokom različitih aktivnosti). Fokus treba biti na posmatranju usmjerenom na snage i resurse, učitelji se ne koncentrišu samo na problematično ponašanje, već teže sveobuhvatnoj slici djeteta. Uzimaju se u obzir i vlastiti resursi učitelja i resursi kolega iz razreda. Od učitelja se očekuje da djeci sa problemima u ponašanju i učenju pružaju individualnu podršku, pa se postavlja pitanje efikasnog pružanja takve podrške u različitim aspektima prakse u školama. Cilj rada je prikazati stavove nastavnika o problemima u ponašanju učenika kroz procjenu problema, uzroka, školskog okruženja i vlastite prakse, i kroz primjere pružiti smjernice u cilju osnaživanja vlastitih kompetencija i povezivanju sa institucijama za podršku. Anketni upitnik za roditelje pokazuje mišljenja roditelja o ponašanju djece i saradnji sa školom , a anketiranjem učenika želimo prikupiti njihove stavove i mišljenja o razrednoj klimi, opdnosima sa vršnjacima te njihovim osjećajima i potrebama. Pitanje efikasnog rješavanja problema i jačanja emocionalnih i socijalnih vještina radi sprječavanja ili smanjivanja poremećaja u ponašanju zadatak je koji se tiče svih učesnika u obrazovnom procesu i zahtijeva sistemsko uključivanje mjera i podrške.*

Ključne riječi : *problemi u ponašanju, vaspitne mjere, podrška*

UVOD

Specijalno obrazovanje i školska psihologija danas prvenstveno koriste psihoterapijske pristupe za djecu s teškoćama u učenju i ponašanju. Zbog ove "terapije", učitelji u redovnim školama mogu se oslanjati na postupke i metode specijalne edukacije u vrlo ograničenoj mjeri. Ne postoje čarobna rješenja ili "programi podrške" koji mogu riješiti probleme u ponašanju ili teškoće u učenju. Često je potrebno promijeniti vlastiti stil poučavanja, usvojiti nove tehnike specijalnog obrazovanja ili bihevijoralne terapije, poboljšati komunikaciju s roditeljima ili riješiti sukobe učenika s drugim nastavnicima. To se može olakšati profesionalnim razvojem ili nadzorom. Takođe je često korisno provesti pregled slučaja s pojedinačnim kolegama (ili multisektorskim timom) i koordinisati obrazovni pristup prema određenom djetetu. Nadalje, za podršku se mogu konsultovati savjetnici za usmjeravanje, školski psiholozi i školski socijalni radnici.

[285] sandokan@teol.net

Na osnovu različitih postojećih definicija koje opisuju učenike sa problemima u ponašanju možemo za potrebe ovog rada izdvojiti dvije koje učiteljima pomažu da prilikom individualne podrške učenicima dobiju uvid u osnovu specijalnog obrazovanja.[286]

Shvatanje djece i adolescenata s problemima u ponašanju u specijalnom obrazovanju posmatra dijete/adolescenta kao autonomni subjekt čiji problemi u ponašanju nisu fiksna osobina ličnosti određena isključivo uzrocima na individualnom nivou, već se mogu shvatiti funkcionalno i iz razvojne perspektive kao pokušaj suočavanja sa situacijom unutar trenutnog životnog okruženja ovog djeteta ili adolescenta (Liesen & Luder, 2010).

Teškoće u učenju (Lauth 2009, prema Linderkamp & Grünke, 2007, str. 14.) definiše kao „neuspjeh u namjernom usvajanju znanja u formalnom okruženju za učenje“ koji je značajno ispod starosnog prosjeka ili ispod nivoa „koji se može očekivati na osnovu opštih intelektualnih sposobnosti“. Deficiti su toliko ozbiljni da, prema procjeni učitelja, „dalje učenje nije moguće“.

Djeca s problemima u ponašanju nalaze se u stanju psihološke nevolje. Problematično ponašanje izraz je i pokazatelj neravnoteže, postojećih sukoba ili problematičnih situacija u kojima se dijete osjeća preopterećeno. Bez obzira na specifičnu definiciju i perspektivu, toj djeci stoga treba obrazovna i psihološka podrška (Fingerle & Grumm, 2012).

PROBLEMI U PONAŠANJU U OSNOVNIM ŠKOLAMA

Dok psihologija koristi sofisticirane klasifikacijske sisteme poput DSM-IV i ICD-10, kojima se mogu dodijeliti pojedinačni poremećaji učenja i ponašanja, obrazovanje koristi sveobuhvatnije kategorije, na primjer, na osnovu simptoma:

- problemi u ponašanju mogu se manifestovati u fizičkom području (npr. poremećaji spavanja, grickanje noktiju, mokrenje u krevet),
- u psihološkom području (anksioznost, depresija, poteškoće s koncentracijom itd.) ili
- u društvenom području (agresivnost, delinkvencija, sramežljivost, povlačenje).

Što se tiče određenih problema u ponašanju i teškoća u učenju, u literaturi se za školsku djecu navode sljedeći podaci:

Poremećaji/problemi u učenju: disleksija: 2,7%, diskalkulija: 4,4–6,7%, opšte teškoće u učenju (kombinacija navedenog): 3%, oštećenje u učenju: 2,5%, neuspjeh u učenju: 5–10%.

Poremećaji/problemi u ponašanju: poremećaji u ponašanju: 4–14%, ADHD: 3–6%, anksioznost (separacijska anksioznost, socijalna anksioznost, generalizirani anksiozni poremećaj): 10%, depresija: 6% (Fröhlich-Gildhoff & Lorenz, 2013).

Iako se teškoće u učenju i problemi u ponašanju u praksi različito posmatraju, tretiraju ih dvije različite discipline specijalnog obrazovanja i psiholozi ih različito klasifikuju, oni se uglavnom javljaju zajedno. Dijete s problemima u ponašanju posmatra se kao član nekoliko (pod)sistema, u kojima se suočava s različitim očekivanjima, pravilima, ulogama, definicijama odnosa, obrascima interakcije, stavovima, normama itd., i u kojima se ponaša u skladu s tim. Uzroci problema u ponašanju mogu ležati u svim sistemima i podsistemima ili u njihovoj interakciji. Stoga je potrebna sveobuhvatna analiza. Obrazovne mjere ili druge intervencije mogu biti uspješne samo ako se provode tamo gdje

[286] U ovom radu će se bez obzira na termin specijalno obrazovanje koristiti termin obrazovanje učenika sa problemima u ponašanju.

leže uzroci. Međutim, sistemi su obično zatvoreni za vanjske posmatrače, pa učitelji, na primjer, imaju malo uvida u porodične ili vršnjačke grupe učenika s problemima u ponašanju pa su ntervencije u vanjskim sistemima teže od onih u vlastitom sistemu (Fabiano et al., 2015).

Učitelji se često ne osjećaju adekvatno obučeni za rad sa djecom sa problemima u učenju i vladanju te kao prepreku u efikasnom postupanju navode: neadekvatnu obuku u metodama posmatranja, dijagnostičkoj procjeni i tehnikama za modifikaciju ponašanja, nedostatak znanja u području specijalnog obrazovanja i dopunskog obrazovanja, visoku koncentracija učenika s posebnim potrebama u socijalno ugroženim područjima, preopterećeni nastavni plan i program, mala fleksibilnost, vremenski pritisak. Preveliki razredi, premale učionice, vrlo malo ili neprivlačno školsko dvorište, nema školskih aktivnosti poput festivala/školskih timova/izvannastavnih klubova itd. Nedostatak kontakata ili loša komunikacija sa roditeljima, nedostatak savjetovanja za roditelje učenika sa problemima u učenju i ponašanju (Börnert-Ringleb, 2019).

Neke od mjera koje se mogu primjeniti u našem sistemu obrazovanja:

Učenike s problemima u ponašanju posmatrati u raznim situacijama (u učionici/maloj grupi, tokom različitih aktivnosti). Fokus treba da bude na posmatranju usmjerenom na snage i resurse, ovde se učitelji ne koncentrišu samo na problematično ponašanje, već teže sveobuhvatnoj slici djeteta, njegove razvojne faze i društvenih odnosa, njegovih snaga i slabosti, njegovih kompetencija i njegovog potencijala. Uzimaju se u obzir i vlastiti resursi učitelja i resursi kolega iz škole. U tom kontekstu situacije u kojima se javljaju problemi u ponašanju zatim se detaljnije ispituju. To uključuje analizu vlastitog ponašanja učitelja prema učeniku (prije, tokom i nakon problematičnog ponašanja) i konteksta (npr. situacije u kojima se javljaju problemi u ponašanju; interakcije djece prije, tokom i nakon problematičnog ponašanja; reakcije drugova iz razreda). Rezultat je ili konkretan opis događaja (precizan prikaz situacije) (Linderkamp & Grünke, 2007; Liesen & Luder, 2010). Roditelji se obavještavaju o pojavi problema u ponašanju što je ranije moguće. Prije razgovora, učitelji bi trebalo da razmisle o vlastitim osjećajima. Ako se sumnja da uzroci problema u ponašanju leže u porodici, moraju biti svjesni da nije moguće promijeniti roditeljski stil roditelja ili njihov odnos s djetetom, već da sami roditelji moraju poduzeti mjere. Roditelji su najotvoreniji za razmišljanje o roditeljskom stilu svoje porodice ili za primanje savjeta kada se osjećaju prihvaćeno i shvaćeno (Kanton Zug, 2025). U pojedinim slučajevima potrebna je medicinska (dječja psihijatrijska) procjena teškoća u učenju ili problema u ponašanju, posebno ako se sumnja na somatske uzroke. U slučaju sumnje u vezi s prirodom poremećaja ili potrebom za podrškom, može se kontaktirati i centar za mentalno zdravlje. Samo psiholozi, učitelji specijalnog obrazovanja i doktori kvalifikovani su za postavljanje dijagnoza. Mjere podrške izvan osnovne škole obično uključuju kontinuiranu dijagnostičku procjenu. Postavljaju se specifični ciljevi, provode se odgovarajuće terapijske ili mjere specijalnog obrazovanja, a njihov uspjeh se redovno procjenjuje. Učitelja bi o tome trebali obavijestiti i roditelji. Školski multisektorski timovi su preduslov za multisektorski pristup i interdisciplinarnu podršku rastu i razvoju djece u vaspitno-obrazovnom sistemu Republike Srpske. Multisektorski timovi su dio programa “Briga o djeci, zajednička odgovornost“ , a jedan od zadataka je usmjeren na rad sa učenikom/cima koji ispoljavaju različite oblike neadekvatnog i neprihvatljivog ponašanja u školi i zajednici (učenici koji imaju veliki broj izostanaka sa nastave; učenici koji ispoljavaju argesivnost prema vršnjacima i nastavnicima; učenici skloni konfliktnim situacijama; učenici skloni laganju i prevarama), te učenicima kojima je prema procjeni stručne službe škole potrebna posebna podrška/briga, kako bi im obezbijedili što adekvatnije uslove za rast i razvoj. Uz dobru organizaciju saradnje sa pedagoškom službom škole i vanjskim saradnicima, kao i uspješnu komunikaciju sa roditeljima rad sa djecom sa problemima u ponašanju i učenju može da bude uspješan.

METODOLOGIJA

Cilj rada je prikazati stavove nastavnika o problemima u ponašanju učenika kroz procjenu problema iz školskog okruženja i vlastite prakse. Anketni upitnik za roditelje pokazuje mišljenja roditelja o ponašanju djece i saradnji sa školom, a anketiranjem učenika željeli smo prikupiti njihove stavove i mišljenja o razrednoj klimi, opdnosima sa vršnjacima te njihovim osjećajima i potrebama. Istraživanje je provedeno u JU OŠ „Mladen Stojanović“ Laktaši , uzorak čini 31 nastavnik razredne i predmetne nastave, 340 učenika od prvog do devetog razreda i 300 roditelja. Učenici nižih razreda upitnik su popunjavali uz pomoć roditelja.

REZULTATI ISTRAŽIVANJ

Tabela 1. Upitnik za nastavnike, uzorak 31

1.Koliko često u svom razredu primjećujete probleme u ponašanju?	Veoma često 13/42% Rijetko 4/ 13% Povremeno 14/45% Nikada 0/0%
2.Najčešće vrste problema koje primjećujete:	Agresivno ponašanje 8/10% Hiperaktivnost/impulsivnost 12/16% Socijalno povlačenje/anksioznost 3/4% Odbijanje rada 16/21% Nedostatak koncentracije 24/31% Kršenje pravila 14/18%
3.Uzroci problema u ponašanju (po Vašem mišljenju) najčešće dolaze iz:	Porodice 23/32% Škole 1/1% Razredne klime/vršnjaka 13/18% Individualnih faktora djeteta 17/24% Uticaja medija 13/18% Ne mogu procijeniti 5/7%
4.Prema Vašoj procjeni problemi u ponašanju najčešće su rezultat kombinacije više faktora.	Slažem se u potpunosti 20/64,5% Slažem se 11/35,5 % Niti se slažem niti se ne slažem 0/0% Ne slažem se 0/0% Uopšte se ne slažem 0/0%
5.Osjećam da sam adekvatno obučen/a za rad sa učenicima koji imaju probleme u ponašanju.	Vrlo često 7/23% Ponekad 15/48% Rijetko 8/ 26% Nikada 1/3%
6. Koje mjere najčešće koristite da riješite probleme u ponašanju svojih učenika?	Razgovor sa učenikom 30/28% Postavljanje jasnih pravila 19/17% Tehnike smirivanja 12/11% Saradnja sa stručnom službom 23/21% Uključivanje roditelja 25/23%
7. Da li škola nudi dovoljno podrške?	Da 13/42% Djelimično 18/58% Ne 0/0%
8. Koji oblik podrške je (po Vašem mišljenju) najpotrebniji?	Manji razredi 16/18% Više stručnih saradnika 15/17% Edukacije za nastavnike 19/22% Programi podrške za roditelje 16/18% Poboljšanje razredne klime 10/11% Saradnja sa vanjskim službama 12/14%

Tabela 2. Upitnik za učenike, uzorak 341

1. Razred u koji ideš	Prvi 2/1% Drugi 13/4% Treći 37/11% Četvrti 49/14% Peti 33/10% Šesti 39/11% Sedmi 65/19% Osmi 66/19% Deveti 37/11%
2. Voliš li dolaziti u školu?	Da 184/54% Ponekad 128/38% Ne 29/9%
3. Kako se najčešće osjećaš u školi?	Srećno 218 /64% Nervozno 31/9% Tužno 5/1% Uplašeno 7/2% Dosadno 78/23% Nemirno 2/1%
4. Da li se u tvom razredu često dešava da neko:	Galami 248/38% Tuče se 69/11% Vrijeđa druge 87/13% Odbija da radi zadatke 87/13% Povlači se od drugih 34/5% Ne poštuje pravila 121 /19%
5. Kada imaš problem, kako reaguješ?	Razgovaram sa nastavnikom179/45% Razgovaram sa prijeteljem 151/38% Obratim se peeedagogu 4/1% Ne znam šta da radim 62/16%
6. Šta ti najviše pomaže kada si ljut/a ili tužan/na?	Razgovor 105/25% Pauza 50/12% Igra ili aktivnost 134/32% Muzika 84/20% Nešto drugo 51/12%
7. Kako se slažeš s vršnjacima?	Odlično 195 /57% Dobro 121/35% Osrednje 23/7% Loše 2/1%
8. Da li se neko u razredu osjeća isključeno ili usamljeno?	Da 45/13% Ne 92/27% Nisam siguran 204/60%
9. Da li se neko prema tebi ponaša grubo?	Nikada 185/54% Ponekad 147/43% Često 9/3%
10. Možeš li lako razgovarati s nastavnikom kad imaš problem?	Da, uvijek 214/63% Ponekad 105/31% Nikad 22 /6%
11. Šta bi ti pomoglo da se osjećaš bolje u školi?	Više razgovora sa odjeljenjskim starješinom 139/41% Više radionica sa pedagogom 37/11% Ostalo 165/48%

Tabela 3. Upitnik za roditelje, uzorak 300

1. Koji razred pohađa Vaše dijete?	1. razred 57/19% 2.razred 38/13% 3. razred 35/12% 4. razred 55/18% 5. razred 19/6% 6. razred 27/9% 7. razred 33/11% 8. razred 13/4% 9. razred 23/8%
2. Pol djeteta	Muški 147/49% Ženski 153/51%
3. Kako biste opisali emocionalno stanje svog djeteta?	Smireno 215/72% Često zabrinuto 12/4% Lako se uznemiri 36/12% Povučeno 16/5% Impulsivno 21/7%
4. Da li vaše dijete pokazuje probleme u ponašanju kod kuće?	Da 4/1% Ponekad 58/19% Rijetko 97/32% Nikada 141/47%
5. Ako je Vaš odgovor potvrdan navedite koji oblici problema u ponašanju se javljaju?	Nervozno ponašanje 49/30% Agresija 0/0% Povlačenje 16/10% Strahovi/anksioznost 17/11% Odbijanje obaveza 79/49%
6. Da li po Vašem mišljnju porodična atmosfera utiče na djetetovo ponašanje u školi.	Uopšte se ne slažem 13,7% Slažem se 34% Niti se slažem niti se ne slažem 10,7% U potpunosti se slažem 41,6%
7. Ako uzmete u obzir slobodno vrijeme koje provodite kući, koliko vremena dnevno aktivno posvećujete djetetu?	Manje od jednog sata 7/2% Jedan do dva sata 53/18% Dva do tri sata 66/22% Više od tri sata 174/58%
8. Koliko često pratite školske obaveze djeteta?	Svakodnevno 228/76% Nekoliko puta sedmično 41/14% Povremeno 29/10% Rijetko 2/1%
9. Kako ocjenjujete Vašu komunikaciju s nastavnicima i stručn om službom škole?	Odlična 161/54% Dobra 123/41% Osrednja 12/4% Loša 4/1%
10. Da li ste spremni sarađivati kada škola prijavi problem?	Uvijek 285/95% Uglavno 14/5% Ponekad 1/0% Nikad 0/0%
11. Po Vašem mišljenju da li škola pruža dovoljnu podršku vašem djetetu?	Da 203/68% Djelimično 8/30%9 Ne 8/3%
12. Koja bi vam podrška bila najkorisnija?	Savjetovanje o roditeljstvu 31/8% Radionice o razvoju djece 114/31% Grupe za podršku 44/12% Informativni materijal 66/18% Saradnja s psihologom/pedagogom115/31%
13 .Po vašem mišljenju,koji faktori najviše utiču na probleme u ponašanju?	Porodični faktori 109/18% Klima u školi/odjeljenju 74/13% Uticaj vršnjaka 172/29% Individualni faktori djeteta 45/8% Uticaj medija/društvenih mreža 158/27% Ne mogu procijeniti 33/6%

DISKUSIJA

Diskusija rezultata dobijenih od nastavnika

Nastavnici u velikom procentu uočavaju probleme u ponašanju u svojim odjeljenjima: 87% nastavnika navodi da se problemi javljaju često ili povremeno. Ovo potvrđuje ocjene iz literature da su ovakve situacije postale svakodnevica u školama i da predstavljaju značajan profesionalni teret za nastavnike. Najčešće prepoznati oblici problema su: nedostatak koncentracije (31%), odbijanje rada (21%), kršenje pravila (18%), hiperaktivnost/impulsivnost (16%). Ovi podaci odgovaraju savremenoj klasifikaciji problema ponašanja koja podvlači razliku između eksternaliziranih (npr. agresija, impulsivnost, nepoštovanje pravila) i internaliziranih teškoća (povlačenje, anksioznost), ali i stavu da su eksternalizirani oblici češći u školskom kontekstu i lakše uočljivi. Nastavnici kao najčešće uzroke problema u ponašanju prepoznaju porodične faktore (32%), zatim individualne karakteristike djeteta (24%), dok školsko okruženje dobija minimalnih 1%. Ovo ukazuje na tendenciju da se uzroci problema percipiraju izvan škole, što može biti odraz osjećaja ograničenosti u uticaju na faktore koji nisu u nadležnosti nastavnika. S druge strane, visoka svijest o interakciji različitih sistema vidljiva je u podatku da 100% nastavnika smatra da su problemi u ponašanju rezultat kombinacije više faktora, što je u skladu sa sistemskim pristupom opisanim u teorijskom dijelu. Iako većina nastavnika koristi različite mjere podrške (razgovor sa učenikom, saradnja sa stručnom službom, uključivanje roditelja), samo 23% nastavnika osjeća da su adekvatno obučeni za rad sa ovom djecom, dok 74% to osjeća samo djelimično ili rijetko. Ovaj nalaz korespondira sa empirijskim uvidima da nastavnici često nemaju dovoljno praktičnih kompetencija u oblastima posmatranja, dijagnostike i modifikacije ponašanja. Nastavnici procjenjuju da je podrška škole „djelimična“ (58%) i da su im najpotrebnije: dodatne edukacije (22%), manji razredi (18%), programi podrške za roditelje (18%), povećanje broja stručnih saradnika (17%). Ovo jasno ukazuje da se rješenje problema mora tražiti na sistemskom nivou kroz poboljšanje uslova rada i jačanje stručne podrške nastavnicima.

Diskusija rezultata dobijenih od učenika

U istraživanju je učestvovao veliki uzorak učenika (n=341), koji daju dragocjen uvid u školsku klimu iz perspektive djece. Većina učenika voli školu (54%), dok 38% u školu rado dolazi samo ponekad, a 9% ne voli da dolazi u školu. Ovaj podatak je ohrabrujući i ukazuje na relativno pozitivan opšti doživljaj škole. Emocionalno stanje učenika u školi je uglavnom pozitivno: 64% učenika se osjeća srećno, 23% navodi dosadu, samo manji procenat osjeća strah, tugu ili nemir. Ipak, u pogledu ponašanja u razredu, dominiraju eksternalizirani oblici problema: galama (38%), nepoštovanje pravila (19%), verbalno vrijeđanje (13%), odbijanje rada (13%). Internalizirani oblici (povlačenje, 5%) prisutni su značajno rjeđe, što je u skladu sa prethodnim nalazima da su ovi oblici manje vidljivi nastavnicima i često neprepoznati. 45% učenika problem rješava razgovorom sa nastavnikom, što pokazuje visok stepen povjerenja u nastavnike. Međutim, samo 1% učenika obraća se pedagogu, što ukazuje na nedovoljno korišćenje potencijala stručne službe. U odnosu na vršnjake, većina učenika (92%) navodi da se slaže „dobro“ ili „odlično“ sa drugovima. Ipak, samo 13% učenika primjećuje da se neko u razredu osjeća usamljeno, dok čak 60% nije sigurno, što ukazuje na potrebu za razvijanjem socijalne svijesti i empatije.Učenici ističu da bi se bolje osjećali u školi kada bi imali: više razgovora sa odjeljenjskim starješinom (41%),više radionica sa pedagogom (11%), kao i niz drugih aktivnosti (48%). Ovo potvrđuje da učenici cijene podršku i da su im potrebne aktivnosti koje pospješuju socijalne i emocionalne vještine.

Diskusija rezultata dobijenih od roditelja

Roditelji pružaju relativno pozitivnu sliku o svojoj deci: 72% smatra da je dijete emocionalno „smireno“, samo 1% navodi da dijete ima česte probleme u ponašanju kod kuće. Ipak, kada se problemi jave, najčešći su: odbijanje obaveza (49%), nervozno ponašanje (30%), strahovi/anksioznost (11%). Roditelji gotovo jednoglasno prepoznaju važnost porodične atmosfere: 76% se djelimično ili u potpunosti slaže da porodica utiče na ponašanje djeteta u školi. Podatak da 76% roditelja svakodnevno prati školske obaveze djeteta ukazuje na visok nivo uključenosti. Ohrabrujuće je i da 95% roditelja uvijek sarađuje sa školom, što predstavlja dobru osnovu za partnerski pristup. Kao najpotrebnije vidove podrške roditelji navode: radionice o razvoju djece (31%), saradnju sa psihologom/pedagogom (31%), informativni materijal (18%). Na pitanje o uzrocima problema u ponašanju, roditelji najčešće ističu: uticaj vršnjaka (29%), medije i društvene mreže (27%), porodične faktore (18%). Ovo ukazuje da roditelji prepoznaju uticaj savremenog digitalnog okruženja, što je značajno za planiranje preventivnih programa.

ZAKLJUČAK

Učenici školu doživljavaju uglavnom pozitivno, ali im nedostaju razgovori, podrška i aktivnosti koje razvijaju socijalne i emocionalne kompetencije. Roditelji pokazuju visok nivo saradnje sa školom, ali i potrebu za podrškom u vidu radionica, savjetovanja i stručne pomoći. Sve tri grupe prepoznaju da su uzroci problema u ponašanju višestruki, što je u skladu sa sistemskim pristupom — problemi se moraju posmatrati u okviru porodice, škole, vršnjačkih odnosa i individualnih karakteristika djeteta. Efikasno rješavanje problema zahtijeva multisektorski pristup, jačanje školskih stručnih službi, kao i kontinuiranu saradnju roditelja, nastavnika i stručnjaka iz drugih institucija. Na osnovu ovih nalaza, moguće je zaključiti da su škole koje sistemski unapređuju klimu, komunikaciju, stručnu podršku i kompetencije nastavnika značajno uspješnije u prevenciji i upravljanju problemima u ponašanju, što direktno doprinosi boljem učenju, razvoju i emocionalnom blagostanju učenika.

LITERATURA

1. Börnert-Ringleb, M. (2019). *Das gleichzeitige Auftreten von Lern- und Verhaltensschwierigkeiten in schulischen Handlungsfeldern stellt Lehrkräfte vor große Herausforderungen*. 6, Artikel 2. ISSN 2944-716X.
2. Fabiano, G. A., Schatz, N. K., Aloe, A. M., Chacko, A., & Chronis-Tuscano, A. (2015). A systematic review of meta-analyses of psychosocial treatment for attention-deficit/hyperactivity disorder. *Clinical Child and Family Psychology Review, 18*(1), 77–97. https://doi.org/10.1007/s10567-015-0189-2
3. Fingerle, M., & Grumm, M. (2012). Children’s subjective perceptions of an aggression prevention program. *International Journal of Developmental Science, 6*(1–2), 97–106. https://doi.org/10.3233/DEV-2012-12104
4. Fröhlich-Gildhoff, K., & Lorenz, F. (2013). Überblicksstudie zur pädagogischen Arbeit mit Kindern mit Verhaltensauffälligkeiten in Kindertageseinrichtungen. *Diskurs Kindheits- und Jugendforschung*. https://doi.org/10.1026/2191-9186/a000086
5. Kanton Zug. (2025). *Gefährdung des Kindeswohls – Leitfaden zur Zusammenarbeit zwischen Schule und Kindes- und Erwachsenenschutzbehörde*. https://www.zg.ch
6. Lauth, G. W., & Schlottke, P. F. (2009). *Training mit aufmerksamkeitsgestörten Kindern* (6. Aufl.). Beltz.

7. Liesen, C., & Luder, R. (2010). *Forschungsstand zur integrativen und separativen schulischen Förderung von Schülerinnen und Schülern mit Verhaltensauffälligkeiten*. https://www.fachportal-paedagogik.de/literatur/vollanzeige.html?FId=3143290
8. Linderkamp, F., & Grünke, M. (2007). Lern- und Verhaltensstörungen: Klassifikation, Prävalenz und Prognostik. In F. Linderkamp & M. Grünke (Hrsg.), *Lern- und Verhaltensstörungen: Genese – Diagnostik – Intervention* (str. 14–28). Beltz.
9. Orsati, F. T., & Causton-Theoharis, J. (2013). Challenging control: Inclusive teachers' and teaching assistants' discourse on students with challenging behaviour. *International Journal of Inclusive Education, 17*(5), 507–525. https://doi.org/10.1080/13603116.2012.689016
10. Wilson, S. J., Lipsey, M. W., & Derzon, J. H. (2003). The effects of school-based intervention programs on aggressive behavior: A meta-analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 71*(1), 136–149. https://doi.org/10.1037/0022-006X.71.1.136
11. Familienservice. (n.d.). *Lernschwäche bei Kindern*. https://en.familienservice.de/-/lernschwaeche-bei-kindern
12. Global Education Testing. (n.d.). *Anzeichen von Lernschwierigkeiten in der Grundschule im Alter von 6 bis 11 Jahren*. https://globaleducationtesting.com/de/Anzeichen-von-Lernschwierigkeiten-in-der-Grundschule-im-Alter-von-6-bis-11/

BEHAVIORAL PROBLEMS IN ELEMENTARY SCHOOLS: CAUSES, EDUCATIONAL MEASURES, SUPPORT

Dr.sc. Sanda Milošević
Assistant Director of the Primary School "Mladen Stojanović" Laktaši

Abstract: *In recent years, the number of children with learning and behavioral difficulties has increased emphatically. Situations in which students manifest troublesome behavior and thereby disrupt school work and teaching represent a significant burden for teachers. Although learning disabilities and behavioral problems are viewed differently in practice, are treated by two different disciplines of special education, and are classified differently by psychologists, they generally occur together. Students with behavioral problems should be carefully observed in various situations (in the classroom, in a small group, during various activities). The bedrock should be on observation focused on strengths and resources, teachers do not concentrate only on problematic behavior, but strive for a comprehensive picture of the child. Both the teacher's own resources and the resources of colleagues from the school are taken into account. Teachers are expected to provide individual support to children with behavioral and learning problems, so the question arises of effectively providing such support in various aspects of practice in schools. The aim of the work is to present teachers' views on problems in student behavior through assessment of problems, causes, school environment and own practice, and through examples to provide guidelines in order to strengthen their own competences and connect with support institutions. The survey questionnaire for parents shows parents' opinions about children's behavior and cooperation with the school, and by surveying students, we want to collect their attitudes and opinions about the classroom climate, relationships with peers, and their feelings and needs. Point at issue of effective problem solving and strengthening of emotional and social skills in order to prevent or reduce behavioral disorders is a task that concerns all participants in the educational process and requires systematic inclusion of measures and support.*

Keywords: *behavior problems, educational measures, support*